

“Van” komponentli toponimlərin etimologiyası haqqında mülahizələrim

Mahirə Nağı qızı Hüseynova
filologiya elmləri doktoru, professor
ADPU, Filologiya fakültəsinin dekanı
e-mail: mahire.huseynova@adpu.edu.az

Xülasə

XIX əsrin ilk onilliklərində İran və Türkiyədən Qərbi Azərbaycana (indiki Ermənistan) və Dağlıq Qarabağa köçürülən ermənilər iki əsr ərzində xalqımıza qarşı məqsədyönlü şəkildə soyqırım siyasəti yeritmiş, azərbaycanlılar ermənilər tərəfindən dünyada analoqu olmayan mərhumiyyətlərə, məşəq-qətlərə, deportasiyalara, qətlialara, milli faciələrə məruz qalmışdır. Mərhələ-mərhələ gerçəkləşdirilən belə antibəşəri siyasət nəticəsində ermənilər təkcə torpaqlarımızı işğal və zəbt etməklə kifayətlənməmiş, eyni zamandadilimizin çoxlu sayda sözlərini, folklorumuzu, musiqimizi, tarixi-mədəni abidələrimizi, milli mətbəximizə məxsus qida məhsulları adlarını, toponimlərimizi və sairəni özünüküləşdirməyə-erməniləşdirməyə çalışmışlar. Ermənilər azərbaycanlıların indiki Ermənistan ərazisində və Qarabağda tarixi izlərini silmək üçün daha çox tarixin aynası, güzgüsü sayılan toponimlərimizin dəyişdirilməsinə-erməniləşdirilməsinə cəhd etmiş və bu avantürist siyasəti bu gün də davam etdirməkdədirlər. Azərbaycan toponimlərinin müəyyən bir qisminin təkibində işlənən “*van*” komponentli yer-yurd adları da belələrindəndir və ermənilər tərəfindən heç bir elmi mənbəyə istinad edilmədən uydurulur ki, guya bu toponimlər erməni dilinə məxsusdur. Məqalədə “*van*” komponentli toponimlər tarixi-etimoloji aspektdə araşdırılır, həmin yer-yurd adlarının azərbaycanlılara məxsus olduğu elmi mənbələr əsasında sübuta yetirilir, ermənilərin cəfəngiyyat və uydurma fikirləri alt-üst edilir.

Açar sözlər: *toponim, soyqırım, van, saxtakarlıq, ad*
Rəyçi: *professor Cəfər Cəfərov*

Мои соображения по этимологии топонимов с компонентом "Ван"

Махира Гусейнова Наги
доктор филологических наук, профессор
АГПУ, декан филологического факультета
электронная почта: mahire.huseynova@adpu.edu.az

Резюме

В первые десятилетия XIX века армяне, переселившиеся из Ирана и Турции в Западный Азербайджан (ныне Армения) и Нагорный Карабах, целенаправленно проводили политику геноцида против нашего народа на протяжении двух веков, Азербайджанцы стали жертвами беспрецедентных смертей, лишений, депортаций, массовых убийств и национальных трагедий со стороны армян. В результате такой поэтапной античеловеческой политики армяне не только захватили и оккупировали наши земли, но и попытались присвоить и арменизировать многие слова нашего языка, фольклор, музыку, исторические и культурные памятники, названия продуктов питания, топонимы и так далее. Армяне пытались изменить и арменизировать наши топонимы, которые больше похожи на зеркало истории, чтобы стереть исторические следы азербайджанцев в нынешней Армении и Карабахе, и продолжают эту авантюрную политику сегодня. Такие топонимы с компонентом «ван», которые используются в некоторых азербайджанских топонимов, также являются таковыми и придуманы армянами без ссылки на какой-либо научный источник, якобы эти топонимы принадлежали к армянскому языку. В статье исследуются топонимы с компонентом «ван» с историко-этимологической точки зрения, обосновываются названия этих мест на основе научных источников, что они принадлежат азербайджанцам, и опровергается чушь и измышления армян.

Ключевые слова: *топоним, геноцид, ван, мошенничество*

Рецензент: *профессор Джафар Джафаров*

My views on the etymology of toponyms with the "van" component

Mahira Huseynova Nagi
Doctor of Philology, Professor
ASPU, Dean of the Faculty of Philology
email: mahire.huseynova@adpu.edu.az

Summary

In the first decades of the 19th century, the Armenians who migrated from Iran and Turkey to Western Azerbaijan (now Armenia) and Nagorno-

Karabakh purposefully pursued a policy of genocide against our people for two centuries, Azerbaijanis became victims of unprecedented deaths, privations, deportations, massacres and national tragedies by the Armenians. As a result of such a phased anti-human policy, the Armenians not only captured and occupied our lands, but also tried to appropriate and Armenize many words of our language, folklore, music, historical and cultural monuments, names of food products, place names and so on. The Armenians tried to change and Armenianize our place names, which are more like a mirror of history, in order to erase the historical traces of Azerbaijanis in present-day Armenia and Karabakh, and continue this adventurous policy today. Such place names with the component "van", which are used in some Azerbaijani place names, are also such and were invented by the Armenians without reference to any scientific source, as if these place names belonged to the Armenian language. The article examines toponyms with the "van" component from a historical and etymological point of view, substantiates the names of these places on the basis of scientific sources that they belong to Azerbaijanis, and refutes the nonsense and fabrications of the Armenians.

Key words: *toponym, genocide, van, fraud*

Reviewer: *Professor Jafar Jafarov*

Aktuallıq. I əsr bundan əvvəl İran və Türkiyədə torpaq iddiasına düşən ermənilər bu ölkələrdən qovulmuş, rusların köməyi ilə Azərbaycan ərazilərinə köçürülmüş və bu prosesdə onlar özləri ilə demək olar ki, bir dənə də olsun toponim- coğrafi ad gətirməmişlər. Ermənilər daima azərbaycanlıların etnik tarixinə dair qərəzli fikirlər söyləmiş, tariximizin ən qədim və qiymətli səhifələrini öz adlarına çıxmış, toponimlərimizi də bu yolla mənimsəyərək anonim, plagiat, saxta tarix kitabları yaradaraq özləri özlərinin beyinlərini zəhərləmişlər. Ermənilər yer-yurd adlarının erməniləşdirməyə qismən nail olsalar da, son illərdə Azərbaycanda, o cümlədən xarici ölkələrdə çap olunan əsərlərimiz onların toponimik soyqırımı ilə məşğul olanlarının istənilən məqsədə nail olduqlarını əyani şəkildə sübuta yetirir. Biz şübhə etmirik ki, müxtəlif topoqrafik xəritələrdə, elmi mənbələrdə əksini tapmış coğrafi adlarımızı erməni millətçiləri nə qədər erməniləşdirməyə çalışsalar da, arzuladıqları nəticəni əldə edə bilməyəcəklər.

“*Van*” sözü müstəqil leksik vahid kimi dilimizdə eradan əvvəl II-I minilliklərdən işlənmiş və bu düzgün fikir elmi mənbələrdə də bu və ya digər şəkildə öz əksini tapmışdır. Azərbaycanda Naxçıvan, İrəvan, Mincivan, Ərkivan, Ərçivan, Sevan, Əfqanıstanda Pərvan, Baqavan, Cənubi Azərbaycanda Zəngəvan, Türkmənistanda Sıraqvan və s. onlarla toponimin ikinci komponentində işlənən van komponenti sübut edir ki, bu leksik vahid erməni dilinə məxsus deyildir. Erməni millətçiləri bütün vəchlə bu sözü öz adalarına çıxmağa çalışsalar da, elmi mənbələr onların bu uydurmasını təsdiq

etmir. Bütün bunların elmi baxımdan saf-çürük edilməsi mövzunun aktuallığını şərtləndirən amillərdəndir.

Metod. Məqalədə tarixi-müqayisəli və təsviri metod tətbiq edilmişdir.

Annotasiya. Azərbaycan toponimiyasında mövcud olan “van” komponentli yer-yurd adlarının tarixi olduqca qədimdir və məqalədə bu toponimlərə tarixi-etimoloji istiqamətdə aydınlıq gətirilir, bu sahədə aparılan araşdırmalarla müqayisədə burada elmi mülahizələr daha da genişləndirilir, dəqiqləşdirilir, konkretləşdirilir.

VI əsrdə “van” sözü orta fars dilində işlək coğrafi terminlərdən biri olmuş və həmin əsrdə Mehranilər (Cavanşir nəslı) tərəfindən tikilmiş Mihrvan şəhərinin adında öz əksini tapmışdır. “Van” sözünü bəzi tədqiqatçılar mənşəcə qədim fars dilindəki eyniadlı sözlə bağlayaraq “monastr” və “ölkə, məkan, yer” mənalarında etimolojişdirmişlər (6, 100; 7, 1350; 8, 76).

Məkan mənasını bildirən *van* apeliyativi ilə Azərbaycanda xeyli sayda toponimlər qeydə alınmışdır: Ərkivan, Vilvan, Axçıvan, Təngivan, Arvan, Vraçevan, Divan, Kemişavan, Sarçuvan (Lənkəran), Amirvan, Şyüzbaşevan (Qəbələ), Gürcüvan (İsmayılı), Ketavan (Ağdaş), Orovan (Şəki), Bəcirəvan (Bərdə, İmişli), Bəndovan (Bakı), Mincivan (Zəngilan) və s. yer-yurd adlarının ikinci komponentində əksini tapan *van* apeliyativini istər Azərbaycan, istər rus, istərsə də Avropa tədqiqatçıları birmənalı şəkildə qədim fars dilinə məxsus leksik vahid hesab edir və bu sözü “məkan, yer, yurd, ölkə” mənasını bildirdiyini söyləyirlər. Fikrimizcə, *van* müstəqil söz kimi VI əsrdən çox-çox əvvəllər dilimizə daxil olmuş, bir qədər keçəndən sonra apelyativləşmiş və XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan dilindən erməni dilinə heç bir fonetik dəyişikliyə uğramadan transfer edilmişdir. Y.N.Buşuyeva yazır ki, fars, Azərbaycan və erməni dillərində “yaşayış yeri, kənd, oba” mənasını bildirən bu formant sanskrit dilindəki “sen//sin” sözündəndir (9, 160). V.F.Minorskiyə görə isə İran mənşəli “seni” Zaqaqaziyaya ermənilər gətirmişlər (1, 37-82). V.Əliyev göstərir ki, bütün bu fikirlərdə bir qeyri-dəqiqlik var. Əvvəla, sanskritdəki *ksaya//kstinin* Azərbaycan və erməni dillərində “sen” şəklinə düşməsinin səbəbləri göstərilmişdir, ikincisi, bu apelyativlə düzələn toponimlərə təkcə Azərbaycanda və Ermənistanda deyil, Gürcüstanda da rast gəlinir (4, 123). Deməli, bütün bunlar sübut edir ki, *van* apeliyativi xalis erməni sözü deyildir və onların saxtakarlıqlarını aşağıdakı toponim orerklər əsasında açıb göstərməyə çalışacağıq.

Naxçıvan: Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən biri olan Naxçıvanın salındığı tarix dəqiq müəyyənləşdirilmədiyi kimi, bu toponimin etimologiyası haqqında da bir dəqiq fikir söylənməmişdir. Eradan əvvəl II-I minilliklərdən tutmuş üzübəri Naxçıvanın ictimai-siyasi həyatı, coğrafi sərvəti, yadelli işğallara məruz qalması, maddi-mədəniyyət abidələri, ticarət əlaqələri, sənətkarlığı və s. haqqında dəyərli elmi mənbələr yaradılmışdır. II əsr yunan

coğrafiyaşünası Klavdi Ptolomeyin “Coğrafi təlimnamə” əsərində *Naxsuana* kimi qeyd olunan bu toponim hələlik dəqiq elmi izahı müasir araşdırmalarda öz həllini tapmamışdır. Qeyd etməliyik ki, müasir dövrdə *Naxçıvan* formasında işlənən bu toponimin K. Ptolomey tərəfindən Naksudun şəklində qeydə alınması yunan dilinə adaptasiyanın nəticəsidir. Azərbaycanın Naxçıvan oykonomi barəsində ən qədim etimoloji izahına təxminən 2 min il bundan əvvəl yaşamış yəhudi tarixçisi İ.Flavinin qeydlərində rast gəlirik. O yazır ki, axır zamandan sonra əfsanəvi Nuhun gəmidən düşdüyü yer Naxçıvan olmuşdur. Ermənilər azərbaycanlılara aid bir qədim tarix görəni kimi dərhal onları öz adlarına çıxmağa çalışırlar və Naxçıvan da belə paleotoponimlərindən biridir. Qondarma və saxta erməni tarixşünaslığında Naxçıvan toponiminin etimologiyası ilə bağlı belə bir fikir hökm sürür ki, güya Naxçıvan erməni sözüdür və mənası “ilk, ilkin, birinci”, yəni “Nuhun gəmisinin ilk lövbər saldığı yer” anlamındadır. S.Malxasyan buna etiraz edərək göstərir ki, XVIII əsrdə bəzi başabəla erməni tarixçiləri bu adın mənasını təhrif etmişlər. Onlar “Tövrət” rəvayətlərinə inanaraq belə bir mülahizə irəli sürmüşlər ki, güya Nuhun gəmisi Ararat dağında lövbər salmış, onun özünün ilk düşərgəsi (gəmidən düşdüyü ilk yer – M.K) Naxçıvan ərazisi olmuşdur. Ona görə də ermənilər burada şəhər salıb adını Naxçıvan qoymuşlar (2, 157). Ərəb mənbələrində Naxçıvan oykonomi Nəvaşə və Nəqşi cahan variantlarında qeydə alınmışdır (3, 32-51).

Tarixi və müasir elmi mənbələrdə ciddi fonomorfoloji transformasiyaya uğrayan bu toponimə təxminən 3500 ildən artıq yaş verilir və bu paleotoponimin etimologiyası haqqında müxtlif fikirlər söylənilir ki, onları qısaca olaraq aşağıdakı kimi xülasə edə bilərik:

1) Naxçıvan – “Nuh çıxan”, yəni “Nuhun düşdüyü ilk yer” – etimologiyasını Azərbaycanda əksər tədqiqatçılar qəbul edirlər.

2) Naxçıvan – “Nəqşi cahan”, yəni “dünyanın ən mühüm nəqqaşlarının, sənətkarlarının, memarlarının məskəni” etimoloji variantının Azərbaycanda tərəfdarları da az deyildir;

3) Naxçıvan – “Nəqşi cahan”, yəni “dünyanın ən yaraşlıq, gözəl, bəzəkli şəhəri” – kimi etimolojiyədirənlər də vardır;

4) Naxçıvan – “Xoş, faydalı su diyarı” – etimologiyasını Azərbaycanda qəbul edənlər, demək olar ki, yoxdur;

5) Naxçıvan – “Naxç tayfasının yeri, məskəni” – etimoloji variantı bəzi tədqiqatçılar tərəfindən razılıqla qarşılır;

6) Naxçıvan oykonomimini üç hissəyə ayıraraq (Nax+çı+van), “Nuhçuların (Nuh tərədarlarının) məskəni” kimi ertimolojiyədirənlər də vardır ki, burada sözün mənası Azərbaycan toponimiyasında düzgün qəbul edilsə də, sözün hissələrə ayrılaraq təhlil edilməsi kəskin mübahisələr doğurur;

7) Naxçıvan oykoniminin qədim dildə “Nahtuante” formasında olduğunu və “Allah” mənası bildirdiyini söyləyənlər də vardır ki, bu fikir də bir qədər ağılabatan görünür (4, 166-168; 1, 380; 5, 95-96).

8) Naxçıvan paleoykononiminin mənşəyi barəsində söylənilən fikirləri bir qədər də artırmaq olar və biz qısaca olaraq onu deyə bilərik ki, bu toponimi “Nuhun gəmidən düşdüyü yer” kimi etimolojişdirənlər də haqlıdırlar.

İrəvan: Qərbi Azərbaycanın (indiki Ermənistan) Ağrı vadisinin şimal-şərqində, Zəngi çayının sahilində yerləşən İrəvan şəhərinin qədim tarixi haqqında və eyni zamanda da bu paleoykononiminin mənşəyi və mənası barədə mənbələrdə həm dəyərli, həm ziddiyyətli fikirlərə rast gəlirik. Prof.İ.Bayramov “Qərbi Azərbaycanın toponimlər sistemi” adlı çox dəyərli monoqrafiyasında İrəvan oykoniminə böyük həcmdə toponimik oçerk həsr etmiş və oçerkdə söylənilən obyektiv və ziddiyyətli fikirlərə öz münasibətini bildirmiş və beləliklə də, bir qiymətli mənbə yarada bilmişdir. Alim İrəvan şəhərinin adının qədim fars və türk mənbələrində **Ruan, Rəvan, İrəvan**, XIX əsr rus mənbələrində **Erivan, Ayravan, Ervan, Errevant, Rəvant, İrvan**, XX əsrin 30-cu illərində **Yerevan** formasında yazıya alındığını göstərir. İ.Bayramov əsərdə İrəvan şəhərinin salınma tarixini sistemli şəkildə araşdırmışdır ki, biz də, öz növbəmizdə, qısaca olaraq bunları aşağıdakı kimi xülasə edə bilərik:

1) Rus arxeoloqu M.V.Nikolskinin araşdırmalarından belə məlum olur ki, İrəvan şəhəri bizim eradan əvvəl VIII əsrdə salınmışdır.

2) Türk coğrafiyaşünası Evliya Çələbi yaşayış məntəqəsi kimi İrəvanın XV əsrdə salındığını göstərir.

3) Tədqiqatçıların bir qismi İrəvan şəhərinin salınmasını Şah İsmayıl Xətayinin adı ilə bağlayırlar və bu fikrə əsaslanan tarixçi – toponimist Q.Qeybullayev göstərir ki, yaşayış məntəqəsi kimi İrəvan yalnız XVI əsrdən məlumdur. İ.Bayramov bu fikrə etiraz edərək göstərir ki, şəhərin salınması XVI əsrə aid edilə bilməz.

4) Ermənilərin saxtakar tarixçisi Yervand Şahəziz bu qənaətə gəlmişdir ki, İrəvan və Rəvanqulu adları arasında heç bir əlaqə yoxdur, çünki İrəvan adı VII əsrdən bəlli olmuşdur.

5) XVII əsrdə fransız səyyahı Jan Şarden İrəvan şəhəri haqqında yazır: “İrəvan böyük şəhərdir: onun çox böyük hissəsi bağlardan və üzümlüklərdən ibarətdir. O hər tərəfdən dağlarla əhatə edilmiş düzənlikdə yerləşir. Şimal-Qərb tərəfindən Zəngi, Cənub-Qərb tərəfindən isə Qırxbulaq çayları” axır.

6) 1918- ci il mayın 28-də elan edilən Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətinin Baş naziri Fətəli Xan Xoyski mayın 29-da öz hökumətin xarici işlər naziri Məhəmmədhasən Hacınskiyə yazırdı ki, biz ermənilərlə bütün müharibələri həll etdik, onlar ultimatumu qəbul edəcək və müharibəni qurtaracaqlar. Biz İrəvanı onlara güzəştə getdik.

7) Y. V. Çəmənəzəminli qeyd edirdi ki, böyük rus inqilabı nəticəsi olaraq Rəvan Ermənistan Cümhuriyyətinin paytaxtı oldu. Şəhərdə tarixən yalnız azərbaycanlılar və XVII- XVIII əsrlərdə isə çox az sayda ermənilər yaşamışdır.

8) 1655-ci ildə İrəvana gəlmiş Jan Batist Fevernaye yazır ki, şəhər qalasında yalnız azərbaycanlılar yaşayır.

Azərbaycan, rus, erməni mənbələrində **İrəvan** toponimini etimolojişdirənlərin sayı 15-dən çoxdur. Ermənilərin bu toponim barədə söylədikləri uydurmadan başqa bir şey deyildir. Fikrimizcə, İrəvan poleoykoniminin əsasında *ir+ər+er* sözləri durur ki, bu qədim sözlərə şumercədə rast gəlinir. Toponimə “*van*” komponenti erkən orta əsrlərdə qoşulmuşdur. Şumercədə *ir/ər//er* sözləri müstəqil işlənmiş və “*igid, qoçaq, cəngavər*” mənalarını bildirmişdir. Beləliklə, bu toponimi *İrvan, Ervan, Ərvan* şəkillərində restavrasiya edib, “*ərənlər yurdu, igidlər məskəni*” kimi etimolojişdirmək mümkündür.

Mincivan: bəzi tədqiqatçılar xalq yozumuna uyaraq bu toponimi “*min cavan*” kimi etimolojişdirmişlər və guya Şah İsmayıl Xətai XVI əsrdə bu yerlərdən keçərkən başına min cavanın toplaşdığını görür və o vaxtdan bu yurd *Mincuvan//Mincivan* adlandırılır. Bu etimologiya özünü doğrultmur. Bu toponimi qədim *minc// ming* tayfa adı ilə bağlamaq daha doğru olardı. Çünki, *ming* komponentli Azərbaycanda *Mingəçevir, Mingəlan, Mingə, Minkənd* kimi xeyli toponimlər qeydə alınmışdır. XVII əsrin türk səyyahı Evliya Çələbinin “Səyahətnamə” əsərində *ming* tayfasının adı çəkilir. Bəzi mənbələrdə *ming* türk tayfasının Azərbaycanda məskunlaşması IX əsrdən əvvələ aid edilir. Əslində *Mincivan* yaşayış məntəqə adı *Mingəvan* şəklində olmalıdır, yəni bu oykonim “*Mingə*” və “*van*” komponentlərindən ibarət olub, “*mingələrin yaşayış yeri, yurdu, məskəni*” anlamını bildirir. Qeyd etməliyik ki, XIX əsrdə Zəngəzur qəzasında *Mincivan* adlı iki yaşayış məntəqəsi vardır (1, 360)

Bəcirəvan. Respublikamızın Bərdə və İmişli rayonlarının ərazilərində eyniadlı yaşayış məntəqələri mövcuddur. “Azərbaycan toponimləri” Ensiklopedik lüğəti”ndə göstərilir ki, IX- XIV əsr mənbələrində Cənubi Azərbaycan ərazisində, Muğan düzündə *Bacrəvan* adlı şəhərin adı qeyd olunmuşdur. *Bacrəvan* Muğanın mərkəzi şəhəri idi. *Bacrəvan* adı cənubdan şimala əhalinin miqrasiyası (hərəkəti) ilə gətirilmişdir. *Bacrəvan* toponiminin mənası mübahisəlidir. Ərəb mənbələrində (X əsr) Beşbarmaq dağı zonasında *Bəcirəvan* adlı kənd haqqında məlumat var. Həmdullah Qəzvini (XIV əsr) Muğna ərazisində *Bəcirəvan* çayı olduğunu göstərir. Bəzi mənbələrdə adı çəkilən *Baqanrot* (qədim İran dillərində baqa- Allah, rot- çay) *Bolqarçayla* (mənbələrə görə *Bəcirəvan*) eyniləşdirilir. Bir fikrə görə, farsdilli *Baqravan*

adının ərəb dilində tələffüz forması olmaqla *baqa* (müqəddəs) və *rəvan* (axıçı) sözlərindən ibarətdir və “*müqəddəs su, axıçı*” mənasını verir (1, 81).

Fikrimizcə, Bəcirəvan toponiminin strukturunun və mənasının izahında bu toponimik öçerkdə müəyyən səhvlərə yol verilmişdir. Belə ki, bu toponimi “*baqa*” və “*rəvan*” komponentlərinə ayıraraq etimolojiləşdirmək elmi baxımdan inandırıcı görünür. Əslində qədim tarixə malik olan bu toponimi “*Bəqərə*” və “*van*” komponentlərinə ayıraraq strukturunu düzgün təyin etmək olar və bu quruluş daha ağlabatan görünür. Məlumdur ki, “Qurani- Kərim” də bəqərə surəsi var və bu dini kitabın hər kəlməsi, hər ayə və surəsi müqəddəs olduğu kimi, bəqərə surəsi də müqəddəs hesab olunur. Deməli, Bəcirəvan toponimini “*baqa+ rəvan*” şəklində, “*müqəddəs su, axın*” mənasında deyil, “*bəqərə+van*” formasında restavrasiya etmək və “*müqəddəs yer*” anlamında etimolojiləşdirmək elmi baxımdan daha inandırıcı görünür. Müasir dilimizdə **Bəcirəvan** toponiminin qədim forması ilə müqayisəsi onu deməyə əsas verir ki, bu xüsusi adda xeyli fonetik dəyişmələr baş vermiş və dilimizin fonetik transkripsiyasına uyğunlaşdırılmışdır.

Təngivan. Lənkəran rayonunda dağətəyi ərazidə yerləşən bu yaşayış məntəqəsinin adı bəzi qədim mənbələrdə **Təngivan** şəklində qeydə alınmışdır. Azərbaycanda **təngi//tenkü//təngə** komponentli 7-dən çox yaşayış məntəqə adı və oronimik və hidronimik vahid qeydə alınmışdır. Quba rayonunun Xaltan kəndinin şimal-şərqində yerləşən **Tənkü** dağı var və bu oronim “darısqal yer, dar yer” mənasını bildirir. Quba rayonunda mövcud olan və Vəlvələ çayının Yan silsiləsinin kəsildiyi yerdə, Böyük Qafqazda sıldırım qayalar arasında yerləşən bir dərə **Təngə** adlanır və bu da “*dağ, dərə, dar keçid, dar yer*” mənasını bildirir. Ümumiyyətlə, Quba rayonunda **Təngaltı**, Lerik rayonunda **Təngəbin**, Astara rayonunda **Təngərud**, Lənkəran ovalığında **Təngərud**, Lənkəran rayonunda **Təngivan** və s. toponimlər “*dar dərəli yer*” mənasındadır və coğrafi relyeflə əlaqədar yaranmışdır (1, 464- 465).

Nəticə. 100 ildən çoxdur ki, millətçi- şovinist ermənilər “*dənizdən-dənizə*”, türksüz, monoetnik “Böyük Ermənistan” xülyasını reallaşdırmaq məqsədilə minlərlə yer- yurd adlarımız kimi, “*van*” komponentli toponimlərimizi də soyqırırma məruz qoymuş, xalqımızın bu qədim və zəngin söz sərvətini erməniləşdirməyə çalışsalar da, özlərinin hibrid və qondarma dillərinə transkripsiya etsələr də, buna heç cürə nail ola bilməmişlər. Ölkəmiz öz müstəqilliyini bərqərar etdiyi bir vaxtda şovinist erməni tarixçilərinin toponimlərimizə qarşı soyqırım siyasəti alt-üst edilməli, onlar öz yerlərində oturdulmalıdırlar.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan toponimləri. Ensiklopedik lüğət. Bakı,
2. История епископа Себоса. Ереван, 1939
3. Йакут ал-Химаи. Муджам ал-булдан. Баку, 1983
4. Əliyev V. Azərbaycan toponimiyası. Bakı, 1999
5. Axundov A. Torpağın köksündə tarixin izləri. Bakı, 1982
6. Budaqov B., Qeybullayev Q. Ermənistanda Azərbaycan mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, Bakı, 1998
7. Ch. Bartholomae. Altiranisches Verterbuch. Strasburg, 1904
8. Карасян Г.А. Историко-лингвистические работы. К нагальной истории армян. Древняя Малая Азия. Ереван, 1956
9. Словарь географических терминов и других слов, встречающихся топонимия Азербайджанской ССР. Составитель Е.А. Бушува. М., 1971
10. Минорский В.Ф. История Ширвана и Дарванды X-XI веков. М., 1963